

De klimaattransitie zal snel, fair en alomvattend of niet zijn

DIRK HOLEMANS

Op 4 april verscheen het derde deel van het zesde IPCC-rapport, toegespitst op deze ene vraag: hoe kunnen we de uitstoot van broeikasgassen snel en drastisch terugdringen, om een onherbergzame klimaattoekomst te vermijden? Een niet-evidente opdracht als je weet dat de mondiale uitstoot van broeikasgassen tijdens het laatste decennium groter was dan in eender welke voorgaande periode in de menselijke geschiedenis. En deze uitstoot is ongeveer even groot als het koolstofbudget dat overblijft om de opwarming tot anderhalve graad Celsius te beperken. Dus als we dit decennium nog eens evenveel uitstoten, is ons koolstofbudget op. En we zijn best mega bezorgd: sinds het eerste klimaatverdrag van Kyoto in 1990 is de jaarlijkse CO₂-uitstoot met maar liefst 60 procent gestegen. Wat dat betekent na 26 klimaattoppen vatte VN-secretaris Guterres gevat samen bij de lancering van het rapport: ‘het is een tekst vol schaamte, die de lege beloftes catalogeert die ons fors op weg zetten naar een onleefbare aarde’.

Het klimaatrapport drukt ons nog maar eens met de neus op de feiten: als we niet heel snel massief inzetten op het klimaatneutraal maken van onze samenleving, missen we de steeds kleiner wordende *window of opportunity* om ... — meestal volgt hier dan de zinsnede — ... een leefbare wereld

achter te laten. Maar dat zou een neokoloniale redenering zijn. Alleen al in Somalië heeft het door klimaatverandering op veel plaatsen al vier jaar niet geregend, zeker een half miljoen bewoners zijn ontheemd. De klimaatellende is er al, dat weten ze trouwens ook in Pepinster.

Terug naar het rapport, dat de nadruk legt op alomvattendheid: het gaat niet over specifieke reducties aan broeikasgassen in bepaalde sectoren. Het zal enkel lukken als we een snelle en ‘diepe’ daling realiseren in alle sectoren van de globale economie. En dit is de verantwoordelijkheid van elk beleidsniveau: elke gemeente, regio, land evenals Europa moet alles op alles zetten, willen we nog een kans maken om de wereldwijde opwarming te beperken tot anderhalve of twee graden Celsius. En dat betekent meer dan een tandje bijsteken. Als de landen gewoon hun klimaatbeloften voor 2030 uitvoeren — en dat is zelfs lang niet zeker — is het gewoon onmogelijk om de opwarming te beperken tot anderhalve graad.

Het rapport benadrukt ook dat inkomensverschillen en ongelijkheid er wezenlijk toe doen. Zogenaamd ‘ontwikkelde’ landen hebben een veel hogere uitstoot per inwoner, terwijl de ‘minst-ontwikkelde’ landen enkel een verwaarloosbaar deel van de historische uitstoot hebben geproduceerd. Maar ook binnen landen zijn de verschillen

meer dan relevant. De rijkste tien procent van mensen zijn er verantwoordelijk voor 34 tot 45 procent van de op consumptie gebaseerde uitstoot van huishoudens. En ongelijkheid bestrijden maakt het makkelijker de klimaattransitie te realiseren. Expliciete aandacht voor rechtvaardigheid komt volgens het rapport zowel de maatschappelijke aanvaarding als fair en effectief klimaatbeleid ten goede.

Opmerkelijk en positief is dat voor de eerste keer een IPCC-rapport aandacht besteedt aan *sufficiëntie*, een economie van het genoeg. Zoals het rapport schrijft, bestaan vormen van 'sufficiëntie-beleid uit sets van maatregelen en dagelijkse praktijken die *de vraag vermijden* naar energie, materialen, land en water terwijl ze menselijk welzijn voor iedereen binnen planetaire grenzen realiseren'. Het rapport besteedt vanuit deze focus een hoofdstuk aan 'vraag, diensten en sociale aspecten van mitigatie', hoe het gedrag van mensen en de keuzes die ze worden aangeboden, emissies kunnen terugdringen.

Hier valt heel wat interessants te lezen voor mensen die de discussie over vlees eten of snel rijden een non-debat vinden. Gedrags- en culturele wijzigingen vertegenwoordigen volgens het rapport een 'wezenlijk over het hoofd geziene strategie' die in heel wat scenario's is weggelaten in het verleden. Nochtans bevatten dergelijke wijzigingen het potentieel tot 'gigantische CO₂-reductie'. Het rapport stelt dat, tegen 2050, strategieën die werken op de vraagzijde globale broeikasgassen met 40 tot 70 procent kunnen doen dalen. Dus ja, wat we eten, hoe we ons verplaatsen en wat we doen met onze huizen doet er enorm toe. Maar dat betekent helemaal niet dat we de klimaatverantwoordelijkheid moeten individualiseren. Integendeel, de uitdaging voor de beleidsverantwoordelijkheden is net de keuze voor duurzame levenswijzen actief ondersteunen en mogelijk maken. Meer de fiets en het openbaar vervoer gebruiken? Dan hebben we veilige fietsinfrastructuur en performant openbaar vervoer nodig. Het rapport verwijst hierbij naar de verantwoordelijkheid van steden en het belang van een goede ruimtelijke ordening. Allemaal erg relevant voor onze eigen regio.

Als samenleving het debat voeren over bijvoorbeeld vlees eten is dus geen luxe, het heeft alles te maken met doortastend klimaatbeleid. Wie weet komt er ooit betaalbaar en energiezuinig kweekvlees, maar zeker niet dit decennium. Daarom is het debat voeren over wat we eten belangrijk. De klimaaturgentie keert namelijk de vraag om wie elitair is: zij die oproepen tot een duurzame levensstijl, of zij die zich hiertegen verzetten en hun persoonlijke vrijheid ogenschijnlijk aangetast zien en blind zijn voor de veroorzaakte ellende.

Dit is de kernvraag die het nieuwe klimaatrapport stelt: hoe vullen we in het rijke westen ons vrijheidsbegrip in? Dominant in onze samenleving is de liberale invulling ervan: mijn vrijheid stopt waar die van jou begint. Wel, laat ons die eens echt toepassen. Als we vrijheid van (over)leven in streken die nu al hard lijden onder klimaatverandering ter harte nemen, is onze consumptievrijheid inderdaad begrensd. Maar is die focus op consumptie niet een erg eenzijdige kijk? Want de laatste decennia heeft de dominante focus op consumptievrijheid ons de politieke vrijheid en haar aandacht voor veiligheid en zekerheid doen vergeten. Zoals ik uiteenzette in mijn boek *Vrijheid & Zekerheid*, is dat de echte uitdaging van deze tijd: een toekomstgerichte invulling te geven aan een hedendaagse combinatie van een rijk vrijheidsbegrip en zekerheid. Dat vergt een rijkere invulling van vrijheid, namelijk die om niet ten koste te leven van anderen.

Wat we hiertoe nodig hebben is systeemverandering, zodat ook mensen met weinig koopkracht zich de meest duurzame opties kunnen veroorloven. En die optie moet natuurlijk ook bestaan. Denk aan Europese snelle treinverbindingen die vliegvluchten vervangen. Dus ja, we zullen in de toekomst anders eten, reizen, wonen en energie opwekken. Dat kan enkel door gecoördineerd overheidsbeleid dat bestaat uit robuuste 'beleidspakketten' en overheidsinvesteringen.

Een halve eeuw na het rapport 'Grenzen aan de Groei' aan de Club van Rome — u leest een interview met Dennis Meadows, een van de auteurs ervan in dit nummer — is het zaak om de emancipatorische krachten in onze samenleving te bundelen. Want zoals het IPCC-rapport al aanstipte, is er

een duidelijk verband tussen klimaat en ongelijkheid: enkel een rechtvaardige transitie of *Just Transition* kan hier voldoende steun vinden bij de bevolking. Maar de krachtenbundeling moet nog verder gaan. En hoopgevend is dat dit effectief bezig is. Dat toont onder meer de nationale campagne *In My Name*, die pleit voor duidelijke en humane regularisatiecriteria. Uiteraard waren er al eerder acties in ons land rond regularisatie van ongedocumenteerde burgers, maar wat deze bijzonder maakt zijn de partners die er hun schouders onder hebben gezet. Zo kwam het eerste bericht dat me bereikte over deze actie van Greenpeace. Maar ook Youth for Climate en Extinction Rebellion steunen expliciet de actie vanuit de heldere argumentatie dat klimaatrechtvaardigheid verbonden is met de bredere strijd voor sociale rechtvaardigheid, waar ook Black Lives Matter de laatste jaren deel van uitmaakt. Dat betekent dat het besef groeit dat geen enkele sociale of ecologische beweging haar einddoelen kan bereiken als ze niet intersectioneel denkt en handelt. Een boodschap die ook de politiek best niet vergeet.